

Tatjana Hojan*

Šolski zvezki v slovenskih pedagoških revijah med letoma 1900 in 1930

School exercise books in Slovenian educational journals between 1900 and 1930

Izvleček

V članku so obravnavani prispevki o šolskih zvezkih v slovenskih pedagoških revijah Učiteljski tovariš, Popotnik in Slovenski učitelj med letoma 1900 in 1930. V teh revijah so objavljeni predpisi o šolskih zvezkih, poročila o šolskih razstavah ter številni oglasi trgovcev, ki so prodajali učne potrebščine. Nekateri članki so pisali tudi o šolskih tablicah, ki so jih ponekod še vedno uporabljali namesto zvezkov in pa o zahtevah po enotnih šolskih zvezkih.

Abstract

The article deals with the contributions on school exercise books in the Slovenian educational journals Učiteljski tovariš, Popotnik and Slovenski učitelj between 1900 and 1930. These journals published the regulations on school exercise books, reports on educational exhibitions and numerous advertisements by retailers of school requisites. Some articles also wrote about school tablets, still used in some places in place of exercise books, and about demands for unified exercise books.

Učiteljski tovariš o šolskih zvezkih

Učiteljski tovariš, glasilo avstrijsko jugoslovanskega učiteljstva, v prvem desetletju obravnavanega obdobja, ni imel večjih člankov o šolskih zvezkih. V glavnem so objavljeni oglasi posameznih podjetij, ki so te zvezke izdelovala ali jih prodajala. Slovenski učitelji na Kranjskem so ustanovili Društvo za izgradnjo učiteljskega konvikta in od leta 1897 z gospodarskim programom zagotavljali dodatna sredstva za namen društva. Ta gospodarski program so objavljali v Učiteljskem tovarišu. V njem so bile našteje ustanove, »ki darujejo od iztržka, oziroma dobička, ki jim ga da zaslužiti učiteljstvo, dogovorjene odstotke v prid učiteljskemu konviktu. Vsakdo (vsaktera) pa blagovoli zahtevati, da se vsaka vsota, ki jo odjemalec izplača, zabeleži v prid konviktu.«¹

* Tatjana Hojan, prof. slov. jezika, bibliotekarska svetovalka SŠM v p., Ljubljana; e-pošta: tatjana.hojan@gmail.com

1 Gospodarski program. Učiteljski tovariš (v nadaljevanju UT) 1905, str. 233.

V gospodarskem programu je že od začetka sodeloval Josip Petrič iz Ljubljane, ki je imel »prvo in edino jugoslovansko tovarno šolskih zvezkov in papirnih izdelkov«. ² Njegove zvezke je prodajala tudi Veronika Kenda iz Ljubljane, leta 1908 pa je izdelovanje šolskih zvezkov prevzel tiskar Anton Slatnar iz Kamnika. ³ Prav tako se je tudi on vključil v gospodarski program Učiteljskega konvikta. Slatnarjeve zvezke je nato tudi prodajala Veronika Kenda.

Leta 1903 so v notici o Učiteljskem konviktu objavili, da je tovarna M. Grubbauer iz Linza darovala 100 K. Do sedaj je darovala vsako leto več tisoč zvezkov za revne učence, odslej pa bo obdarovala vsako leto primerno vsoto Učiteljskemu konviktu. ⁴

Že isto leto je objavil oglas trgovec Jernej Bahovec iz Ljubljane, ki je prodajal med drugim tudi Grubbauerjeve zvezke in bil vključen tudi v gospodarski program Učiteljskega konvikta. Leta 1908 je tovarna Grubbauerjevi sinovi od izkupička za šolske zvezke po slovenskih deželah darovala za Učiteljski konvikt kar 650 K. ⁵

Leta 1907 se je prvič pojavil oglas Zvezne trgovine v Celju, ki je imela »lastno zalogo šolskih zvezkov in risank«. ⁶ Tudi naslednje leto je objavil oglas Anton Umek iz Brežic. Prodajal je »zalogo šolskih zvezkov za Štajersko po F. Levčevem lepomislu iz najboljšega papirja, enakomernimi čistimi črtami, pivnikom in poljubnim ovitkom.« Prodajalni je imel v Brežicah in Krškem. ⁷ S Štajerske so tudi leta 1909 priporočali »solidno tvrdko šolskih zvezkov Goričar in Leskovšek v Celju.« ⁸

Oglase za prodajo zvezkov so objavljali v tem desetletju še: Gašper Likar iz Gorice, Ivan Bonač, Janez Giontini in I. Toni iz Ljubljane. V rubriki Vestnik je bil objavljen leta 1908 zanimiv predlog, da bi dali na platnice zvezkov »pregledni koledar.« V njem piše, da otroci zelo težko »pojmiyo metrično mero, še težje pa časovno. Spoznavanje časovne mere bi gotovo jako pospeševal tabelarični pregled mesece in dni leta na platnicah zvezkov. Učenci bi igraje se spoznavali razvrstitev mesecev in tednov. Ako bi zvezek obsegal pol pole papirja manj, bi cena zvezkov gotovo tudi ne poskočila.« ⁹

O zvezkih je Učiteljski tovariš poročal tudi leta 1905, ko je bila jeseni 1905 na dekliški šoli pri Sv. Jakobu v Ljubljani pripravljena razstava učil. Največ so pisali o metodi pouka lepomisla Janeza Levca. Ta je uvedel nečrtane zvezke, ki »delajo sprva učitelju in učencem veliko preglavico« a se potem kmalu izkaže, da so zelo koristni. Številni taki zvezki so bili razstavljeni in iz njih se je poznalo, »da so pisali učenci vse vaje po taktu in takoj izpočetka s tinto.« S to Levčevo metodo se lahko dosežejo izvrstni uspehi, a zato je

2 Oglas Josipa Petriča. UT 1904, str. 232.

3 Oglas Antona Slatnarja. UT 1908, (19.6.), št. 25, str. 6.

4 Učiteljski konvikt. UT 1903, str. 160.

5 Učiteljski dobrotniki. UT 1908, (6. 3.), št. 10, str. 4.

6 Oglas Zvezne trgovine. UT 1907, str. 461.

7 Zaloga šolskih zvezkov za Štajersko. UT 1908, (15.5.), št. 20, str. 6.

8 Šolske potrebščine. UT 1909, (3.9.), št. 36, str. 6.

9 Pregledni koledar na platnice šolskih zvezkov! UT 1908, (27.11.), št. 48, str. 5.

Trgovina s papirjem, pisalnimi in risalnimi potrebščinami, prodaja c. kr. šolskih knjig in igralnih kart

Zvezna trgovina v Celju, Rotovška ulica 2

priporoča kancelski, konceptni, pisarni, dokumentni, ministreki, ovitni in barvani papir; svinčnike, peresa, peresnike, radirke, kamenčke, tablice, gobice, črnilo itd. — Knjige v vseh velikostih, črtane, z eno ali dvema kolonama, v papir, platno, gradl ali polusnje vezane.

Odjemalne knjižice po raznih cenah. — Največja zaloga vseh tiskovin za občinske urade, krajne šolske svete, učiteljstvo, župnijske urade, okrajne zastope, žitinske zastope, hranilnice, posojilnice, odvetnike, notarje in privatnike.

— Lastna zaloga šolskih zvezkov in risank. —

Temni lak za šolske tabele. — Strune za goši, citre, kitare in tamburice. — Štambilje, pečatniki, vignete (Siegelmarken) za urade in privatnike izvršuje se v najkrajšem času. — Dopisnice, umetne, pokrajinske in s cveticami od najpreprostejša do najfinjša. — Albumi za slike, dopisnice in pesnjske. — Zavitke za urade v vseh velikostih.

Ceniki za tiskovine in pisarniške potrebščine so brezplačno na razpolago. — Trgovci in preprodajalci imajo isjemne cene. — Priznano dobro blago. — Solidna in točna postrežba. 140 52-1

Oglas Zvezne trgovine v Celju. Učiteljski tovariš, 4. 10. 1907.

treba veliko časa in denarja. Avtor članka pa je bil kritičen do razstavljenih zvezkov, saj so bili prikazani le tisti najlepši, brez vseh napak, slabi pa so ostali v omarah.¹⁰

V drugem obravnavanem obdobju se je število oglasov za zvezke povečalo, sicer pa ni dosti drugih poročil o njih. Zanimiva so poročila z občnih zborov društva Učiteljski konvikt.

Leta 1910 sta objavljeni dve poročili. Prva je z občnega zbora 28. decembra 1909. Ta piše, da se učiteljstvo žal ne drži točno njihovega »gospodarskega programa«. Tovarna Grubbauer je konviktu to leto poslala 720 kron, druga podjetja, ki se tudi ukvarjajo z izdelavo šolskih potrebščin pa se jih niso spomnila.¹¹ Na občnem zboru 28. decembra 1910 so spet poročali le o daru Grubbauerja, ki jim je poslal 610 kron.¹²

Tudi na občnem zboru 27. decembra 1911 so med prvo podporno članico društva imenovali »tvrdo Grubbauer & sinovi«, ki jim je darovala 660 kron. Pozvali so učiteljstvo naj podpira to podjetje in naroča njegove zvezke.¹³ Leta 1912 je tovarna Grubbauer darovala konviktu že 700 kron, ta pa je pozval učiteljstvo naj na vseh šolah na Kranjskem, Štajerskem, Koroškem, Primorskem, v Istri in Dalmaciji uvede Grubbauerjeve zvezke. Ta so »izvrstne kakovosti ter vstrezajo v vsakem oziru vsem zakonitim predpisom.«¹⁴ Na občnem zboru društvu so v tajniškem poročilu še zapisali, da imajo še neko domače podjetje, ki izdeluje in prodaja šolske zvezke, a se jih ni še nikoli spomnilo.¹⁵

Leta 1914 je Društvu za zgradbo učiteljskega konvikta 30 kron podarila tudi Marija Tičar, trgovka s papirjem in pisarniški potrebščinami v Ljubljani.¹⁶ Tovarna Grubbauer je konviktu darovala po 700 kron tudi v letu 1914.¹⁷

10 Razstava učil v Ljubljani. VII. Lepopisje in spisje. UT 1905, str. 452.

11 Občni zbor »Društva za zgradbo Učit. konvikta.« UT 1910, (14.1.), št. 2, str. 2.

12 XVI. občni zbor »Društva za zgradbo Učiteljskega konvikta v Ljubljani«. UT 1910, (30.12.), št. 52, str. 3.

13 Učiteljski konvikt. UT 1911, (29.12.), št. 52, str. 2.

14 Velikodušno darilo. UT 1912, (29.11.), št. 48, str. 30.

15 XVIII. občni zbor Društva za zgradbo Učit. konvikta. UT 1913, (3.1.), št. 1, str. 1-2.

16 Splošni vestnik. UT 1914, (17.4.), št. 16, str. 3.

17 Dvajseti občni zbor »Društva za zgradbo Učiteljskega konvikta«. UT 1914, (15.1.), št. 1, str. 2.

Tovarna šolskih zvezkov
M. Grubbauerja sinovi
Linč ob Donavi

priporoča slav. učiteljstvu svoje izvrstne izdelke, posebno zvezke
in risanke za ljudske šole. — Zvezki se dobivajo v vseh trgog-
vinah papirnate stroke v mestu in na deželi.

Solidno delo! Postrežba točna! Dober papir!

Zastopstvo za Kranjsko: Jos. Hočevar, Ljubljana, Dunajska cesta šte. 63.

Oglas tovarne Grubbauer. Učiteljski tovariš, 3. 1. 1913.

V tem obdobju je tovarna Grubbauer objavljala v Učiteljskem tovarišu tudi oglase. Leta 1913 je v oglasu zapisano, da je njen zastopnik za Kranjsko Josip Hočevar iz Ljubljane. Oglas je še naprej objavljala Marija Tičar, ki je prodajala Grubbauerjeve in Slatnarjeve zvezke, prav tako je še vedno oglaševal Ivan Bonač.

Leta 1911 je objavil oglas Alojzij Skulj iz Ljubljane, prodajal je papir, pisalne in šolske potrebščine.¹⁸ Leta 1911 so o zvezkih razpravljali na okrajnih učiteljskih konferencah na Štajerskem. Na konferenci za celjski okraj, ki je bila 24. junija, je o uvedbi novih zvezkov predaval Srečko Exel.¹⁹

26. junija pa je bila v Mozirju okrajna učiteljska konferenca za šolska okraja Gornji Grad in Vranksko. Nadučitelj v Rečici, Ivan Klemenčič, je poročal o temi »Katera liniatura normalnih šolskih zvezkov se naj uvede za posamezna šolska leta?« To temo so obravnavali na posameznih domačih konferencah in poslali sklepe poročevalcu, ki je na njihovi podlagi sestavil predavanje.²⁰

Na učiteljski konferenci za laški okraj, ki je bila 24. junija v Zidanem mostu, je Anton Gnus predaval o temi: »Katere liniature iz normalne zbirke šolskih zvezkov se naj uvedejo za posamezne kategorije v tukajšnjem okraju?«²¹ Jernej Bahovec, ki je imel trgovino s papirjem, je avgusta 1910 umrl, njegovo trgovino pa je prevzel Ivan Gajšek, ki je leta 1911 večkrat objavil svoj oglas.²²

Zvezna trgovina v Celju je leta 1911 sporočila, da je oddala zalogo šolskih zvezkov za ljutomerski okraj Alojziju Vršiču, trgovcu v Ljutomeru.²³ Maja istega leta pa je

18 Oglas. UT 1911, (9.9.), št. 36, str. 6.

19 Okrajna učiteljska konferenca za celjski okraj. UT 1911, (30.6.), št. 26, str. 4.

20 Iz Mozirja nam poročajo. UT 1911, (7.7.), št. 27, str. 3.

21 Uradna učiteljska konferenca. UT 1911, (7.7.), št. 27, str. 4.

22 Oglas. UT 1911, (11.8.), št. 32, str. 4.

23 Važno za ljutomerski okraj. UT 1911, (13.1.), str. 2, str. 4.

Zveza slovenskih posojilnic v Celju objavila, da je 1. maja 1911 prodala svojo zalogo blaga v Zvezni trgovini podjetju Goričar & Leskovšek. V istem oglasu je tudi podjetje Goričar & Leskovšek sporočilo, da je prevzelo trgovino s papirjem pisalnim in risalnim orodjem itd.²⁴ Leta 1912 je bil objavljen oglas za brošuro Dragotina Humeka Pismenke za uporabo pri risanju v šoli. Naročila je sprejemal Ivan Koželj, tiskar v Krškem.²⁵

Med prvo svetovno vojno ni bilo oglasov za šolske zvezke, zanimiv pa je oglas leta 1919. Milan Kravanja iz Begunj pri Cerknici je prodajal šolske tablice iz škrlilja z lesenim obodom in kamenčke.²⁶ Med vojno so bila večkrat objavljena obvestila o podražitvah. Leta 1915 je pisalo tudi o podražitvi šolskih zvezkov, kajti vse sestavine pri izdelavi papirja so se podražile. Nižjeavstrijski deželni šolski svet je cene že določil in sedaj stanejo zvezki, ki so bili prej 5 h, sedaj 6 h, oni po 10 h, sedaj 12 h in oni po 20 h, sedaj 24 h. Poročilo se konča: »Želeti bi bilo, da tudi vse drugi deželni šolski sveti enako ukrenejo, da bomo vedeli, pri čem smo.« Urednik Učiteljskega tovariša, Engelbert Gangl je temu poročilu dodal, da je Učiteljska tiskarna »glede na to gorostasno zvišanje cen« le malo podražila svoje izdelke.²⁷

Tretje obravnavano obdobje obsega čas med dvema pomembnima člankoma v Učiteljskem tovarišu. Prvi je bil objavljen 30. julija 1919 in opisuje nasvete učitelja Andreja Skulja, kakšni naj bodo novi zvezki. Drugi, zadnji članek v obravnavanem obdobju pa je izšel 6. avgusta 1931 in opisuje, kakšne »nove zvezke za osnovne šole« je izdala Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

16. julija 1919 je izšel članek o novem podjetju, slovenski »izdelovalnici zvezkov« v Učiteljski tiskarni v Ljubljani. Ta že od 1. julija dalje izdeluje zvezke in bodo tako na razpolago že do začetka šolskega leta. Seveda še niso na »finem, belem papirju«, ker ga je zelo težko dobiti. Za sedaj so založili samo 8 lineamentov in sicer: »Početnica, enočrtna, podolžni format L-1; Lepopisnica, štiričrtna, podolžni format L - 2; Spisovnica, štiričrtna, pokončni format L- 3; Spisovnica, enočrtna, pokončni format L – 4; Številnica, enočrtna, pokončni format L – 5; Spisovnica, nečrtana, pokončni format L – 6; Spisovnica, enočrtna, pokončni format L – 11, veliki format; Spisovnica, nečrtana, pokončni format L – 12, veliki format.« Zvezki so šivani s sukancem, imajo 8 listov in lepe ovitke, so pa za enkrat še brez pivnikov, ker dobrega papirja zanj ni dobiti. V članku pozivajo učiteljstvo, da podjetje podpre.²⁸

Andrej Skulj je v članku najprej pozdravil novo podjetje pri nas »izdelovalnico šolskih zvezkov.« Predlagal je sedem vrst zvezkov in risanko. Prvi bi bili enočrtni zvezki z liniaturo, kot jo imajo sedaj začetnice. Drugi bi bili širši štiričrtni zvezki, ki bi jih

24 Naznanilo in priporočilo. UT 1911, (12.5.), št. 19, str. 4.

25 Oglas. UT 1912, (16.2.), št. 7, str. 4.

26 Oglas. UT 1919, (7.2.), št. 6, str. 6.

27 Podražitev šolskih zvezkov. UT 1915, (8.10.), št. 15, str. 5.

28 Naše novo podjetje. UT 1919, (16. 7.), št. 29, str. 1.

uporabljali v prvem in nekoliko tudi v drugem razredu osnovne šole. Ožje štiričrtne bi uporabljali v drugem in tretjem razredu. Enočrtne zvezke pa bi uporabljali učenci četrtega in petega razreda. Od petega šolskega leta dalje pa naj učenci uporabljajo brez črtne zvezke s podložnikom. Ti naj bi bili na eni strani s širokim, na drugi strani pa ozki, ki bi jih uporabljali za spise in računstvo. Zadnji pa bi bili »ozkočrtni za računstvo«, ki bi bili še po dolgem razdeljeni v tri kolone za prve razrede. Na koncu je opisal še »risanko«. Imela naj bi močan papir, malo manjši format in nekoliko več listov, kakor je bilo doslej običajno, morda od 16 do 20.²⁹

V naslednjih številkah Učiteljskega tovariša sta kratki novice o delu »tvornice za šolske zvezke«. Pisali so, da je zanimanje za nove zvezke zelo veliko in da bo uporabljala zanje boljši papir, čim ga bo dobiti.³⁰ Naslednje sporočilo tovarne pa je bilo, da risank zaenkrat še nima, za prostoročno risanje lahko uporabljajo na šolah nečrtane zvezke L – 6 in L – 12.³¹

Na podlagi članka učitelja Andreja Skulja so učitelji, zlasti s Štajerske in Koroške, tovarni Učiteljske tiskarne pošiljali vedno več naročil za posamezne vrste zvezkov. Ta jim je v Učiteljskem tovarišu sporočila, da zaenkrat ne morejo ustreči različnim željam in naj pač učitelji uporabljajo zvezke, ki jih trenutno imajo.³² Istočasno je objavljeno, da je Višji šolski svet z odlokom dne 30. julija 1919, št. 10.818 odobril zvezek, ki jih izdeluje Učiteljska tiskarna, »tako glede kvalitete, kakor tudi glede liniatur.«³³

Julija 1920 je Učiteljska tiskarna objavila, da ima spet na razpolago šolske zvezke L-1 do L – 5, L-11 in L-12. Priporočala je šolskim vodstvom, da jih za novo šolsko leto naročajo že zdaj, »ker ni izključeno, da bodo cene radi velikega pomanjkanja papirja pozneje višje.«³⁴

Učiteljska tiskarna je redno objavljala tudi oglase za svoje izdelke. Leta 1925 je objavila, da je cene zvezkom znatno znižala. Poleg tega je dodala zvezkom tudi pivnik, »tako da so zvezki Učiteljske tiskarne sedaj, najboljši in najcenejši.«³⁵ V oglasu leta 1926 je tudi opomba, da se zvezki prodajajo v korist »Učiteljskega konvikta« v Ljubljani in »Učiteljskega doma« v Mariboru.³⁶

Leta 1922 je Učiteljska tiskarna izdala tri zvezke za okroglo pisavo, ki jih je sestavil ljubljanski učitelj Ferdo Juvanec. Predstavili so jih tudi v Učiteljskem tovarišu z poudarkom, da jih je odobrila pokrajinska uprava za Slovenijo za uporabo na učiteljskih, osnovnih, meščanskih in srednjih šolah. Prvi zvezek vsebuje male, drugi velike črke. Tretji zvezek ima številke v treh skupinah, 11 strani je praznih za vaje v pisanju

29 A. Skulj: Zopet korak naprej! UT 1919, (30.7.), št. 31, str. 2.

30 Naša tvornica za šolske zvezke...UT 1919, (6.8.), št. 32, str. 4.

31 Tvornica šolskih zvezkov...UT 1919, (13. 8.), št. 33, str. 6.

32 Tvornici zvezkov Učiteljske tiskarne...UT 1919, (27.8.), št. 35, str. 4.

33 Višji šolski svet...UT 1919, (27.8.), št. 35, str. 4.

34 Šolske zvezke...UT 1920, (29. 7.), št. 28, str. 8.

35 Znižanje cen šolskim zvezkom. UT 1925, (4.9.), št. 33, str. 4.

36 Oglas. UT 1926, (9. 7.), št. 27, str. 3.

okrogle pisave. V vsakemu zvezku je pojasnilo o posameznih potezah in držanju peresa. Na koncu prispevka je pisalo, da daje Učiteljska tiskarna procentualni del dobička od šolskih zvezkov »Jugoslovanski Matici.«³⁷

Avgusta 1927 je izšlo obvestilo, da je Učiteljska tiskarna založila novo vrsto zvezkov. »So dvočrtni, imajo le ozki pas, to je osnovno črto in zgornjo črto za male črke.« Piše tudi, da bodo posebno dobrodošli zvezki za cirilico.³⁸

Leta 1926 je v srbohrvaščini pojasnilo odloka ministrstva prosvete v Beogradu. 6. julija 1926 je ministrstvo izdalo odlok o uporabi »vežbank« za srednje šole. Uporabljale naj se bi se le one iz državnih tiskarn in založb. To velja le za »pisanke« za lepomis, »crtanke« za geometrijsko in prostoročno risanje. Če pa bi jih v državnih tiskarnah zmanjkalo,³⁹ se lahko uporabljajo tudi izdelki zasebnikov.

Ministrstvo prosvete je 4. septembra 1926 učiteljem prepovedalo razpečavanje zvezkov in drugih šolskih potrebščin v krajih, kjer so v kraju knjigarne. Kjer pa jih ni, potrebuje dovoljenje nadzornika za prodajo. Najbolje pa je, da pooblasti kakega učenca, da zbere denar, napiše naročilo in račun poravna.⁴⁰

Leta 1929 je Učiteljska tiskarna objavila, da je ministrstvo prosvete spremenilo odločbo velikega župana mariborske oblasti glede uporabe šolskih zvezkov in risank na mariborskih osnovnih šolah. Uporabljajo lahko zvezke, ki so jih do sedaj, poleg teh pa tudi zvezke, »ki odgovarjajo predpisom velikega župana.«⁴¹

Učitelj Ernest Tiran je leta 1922 objavil obsežen članek o črtanju zvezkov in tabel. O tem je predaval na učiteljski konferenci v Moravčah, kjer je učil. Zavzema se za črtane zvezke, ki naj bi jih uporabljali vsaj do 5. šolskega razreda in tako polagoma prešli na nečrtane.⁴²

Učiteljska organizacija UJU, poverjenišтво Ljubljana, je v poročilu na skupščini v Celju 20. junija 1928 omenila tudi šolske zvezke. Šolsko-upravni odsek poverjeništvu je na sejah od oktobra 1927 dalje obravnaval razne predloge in vprašanja ter jih predložil poverjeništvu. Med 30 točkami je bila tudi 27. in sicer Izdaja Pravilnika za enotne šolske zvezke.⁴³

Oglase za prodajo šolskih zvezkov so objavljali v tem obdobju tudi nekateri drugi ljubljanski trgovci. Največkrat sta objavljala oglase Marija Tičar in Ivan Bonač. V letniku 1927/28 sta oglase objavili tudi papirnici Ivan Gajšek in Anton Sfiligoj, posebej pa je zanimiv oglas Knjigovoznice in industrije šolskih zvezkov Antona Janežiča, ki priporoča vse vrste šolskih zvezkov iz najboljšega brezlesnega papirja.⁴⁴

37 Okrogla pisava. Sestavil Ferdo Juvanec. UT 1922, (9.11), št. 45, str. 1.

38 Novi zvezki. UT 1927/28, (18.8.), št. 6, str. 3-4.

39 Monopol na šolske zvezke preklican. UT 1926/27, (2.9.), št. 4, str. 3.

40 Razpečavanje zvezkov in drugih šolskih potrebščin...UT 1926/27, (21. 10.), št. 11, str. 2.

41 Šolski zvezki in risanke za osnovne šole mariborske oblasti. UT 1929/30, (25.7.), št. 2, str. 5.

42 Ernest Tiran: O črtanju zvezkov in tabel. UT 1922, (28.12.), št. 52, str. 1-3.

43 Delovanje poverjeništvu UJU – Ljubljana od 1. julija 1927 do 30. junija 1928. UT 1928/29, (14.7.), št. 2, str. 2.

44 Šolam in šolskim upraviteljem...UT 1927/28, (5.1.), št. 25, str. 6.

P. n.

Šolam in šolskim upraviteljem
vljudno priporočam

*vse vrste šolskih zvezkov iz najboljšega
 brezlesnega papirja. — Sprejemam tudi vsa
 druga v knjigoveško stroko spadajoča dela.*

ANTON JANEŽIČ
LJUBLJANA, FLORJANSKA 14.
 KNJIGOVEZNICA IN INDUSTRIJA
 ŠOLSKIH ZVEZKOV.

*Oglas ljubljanskega izdelovalca šolskih zvezkov Antona Janežiča.
 Učiteljski tovariš, 5. 7. 1928.*

V letnikih 1929/30 in 1930/31 je več prispevkov o sporu med trgovci in vodstvom učiteljske organizacije, ki je ustanovila Učiteljsko gospodarsko poslovalnico v Mariboru in spodbujala nakup šolskih potrebščin pri trgovcih, ki so učiteljsko organizacijo podpirali, posebej še načrtovana dijaška domova v Ljubljani in Mariboru. Posebej šolske zvezke omenjajo prispevki 18. septembra 1930. Pod naslovom Navajanje staršev in otrok k denunciacijam proti učiteljstvu citirajo dopis v dnevnem časopisju. Gremij trgovcev v Ljubljani je opozarjal učence, dijake in njihove starše, da učno osebje ne sme pobirati po šolah prispevkov za skupno nabavo šolskih potrebščin, kakor tudi ne agitirati »za kako poedino tvrdko. Vse trgovine s šolskimi potrebščinami imajo blago, ustrezajoče šolskim predpisom in učno osebje ne sme na primer zaradi barve ovitka zvezkov in podobnega pošiljati učence le v gotove trgovine. Dijaki in njihovi starši imajo pravico nabavljati šolske potrebščine pri onem trgovcu, pri katerem sami hočejo.« Gremij trgovcev je nazadnje tudi prosil, da mu javijo »poedine primere, ki bi nasprotovali gornjim odredbam.«⁴⁵

Na to je odgovoril dopis iz vrst učiteljstva, kakor je bil podnaslov prispevka. V njem avtor meni, da je potrebno skupno naročilo za šolske zvezke v posameznem razredu, vendar so ga zdaj prepovedali, najbrž na pobudo trgovcev. Piše, da so lansko

⁴⁵ Navajanje staršev in otrok k denunciacijam proti učiteljstvu. UT 1930/31, (18. 9.), št. 8, str. 2.

leto učenci nosili v šolo zvezke za šolske naloge z raznobarvnimi ovitki, raznih velikosti in brez pivnikov, kar je bilo za učitelje zelo naporno.⁴⁶

Na isti strani je kratka notica, da se je 16. septembra oglasila delegacija ljubljanskega učiteljskega društva pri načelniku prosvetnega oddelka dr. Dragotinu Lončarju. V zvezi z dopisom Gremija trgovcev mu je razložila mišljenja učiteljstva »glede zvezkov, ki morajo biti za isti predmet enotni, kar zahteva tudi šolski nadzornik ob priliki nadzorovanja pouka.«⁴⁷

Naslednji članek omenja odlok ministrstva prosvete z dne 17. avgusta 1930, ki je naročilo vsem srednjim šolam, da se morajo odslej vse šolske stvari pisati na štirih tipih vežbank, ki jih ima v zalogi »državna štamparija šolskih knjig« v Beogradu. Sekcija trgovcev s papirjem in pisarniški potrebščinami pri Gremiju trgovcev je bankski upravi predložila spomenico s prošnjo, da se te »vežbanke« pri nas ne uvedejo. Pri tem so navedli več razlogov. Ta odlok naj bi ubil našo industrijo zvezkov, ki bi ji ostale velikanske zaloge, po zakonskem določilu o monopoliziranju tiskovin in vrednotnic pa so šolski zvezki »izvzeti.« Odlok pa bo prizadel tudi šole in učence, ker to blago ne bo vedno in pravočasno na razpolago.⁴⁸

Oktober tega leta je Učiteljski tovariš objavil članek iz Trgovskega lista, ki je izšel 21. oktobra in je v srbohrvaščini. Podrobneje opisuje razloge, zakaj naj bi odlok o zvezkih za srednje šole povzročil veliko škode. Samo v Dravski banovini bi izgubilo delo šest tiskarn, ki izdelujejo šolske zvezke in imajo zato potrebno opremo. Delo bi izgubilo ogromno ljudi. Delegacija trgovcev je obiskala tudi ministra za trgovino Juraja Demetrovića, ki jim je obljubil pomoč in upajo, da bo Ministrstvo za trgovino to odločbo preklicalo.⁴⁹

V letih 1929/30 in 1930/31 ni bilo oglasov drugih trgovcev s šolskimi zvezki, le oglas Učiteljske tiskarne: »Lastna tvornica šolskih zvezkov v korist »Učiteljskemu domu« v Ljubljani in Mariboru. Zaloga vseh šolskih zvezkov, beležnic, dnevnikov, skicirk in podkladkov. Zvezki za okroglo pisavo števil. 1, 2, 3. Notni zvezki. – V vseh zvezkih je le najfinejši pisalni papir.«⁵⁰

Avgusta 1931 je v Učiteljskem tovarišu izšel daljši članek o novih zvezkih za osnovne šole. Med 25. in 30. julijem 1930 je potekala konferenca pri ministru prosvete v Beogradu, ki se je je udeležil tudi zastopnik Dravske banovine. Razpravljali so o uvedbi enotnih zvezkov na osnovnih šolah po vsej državi. V soglasju z razgovori in sklepi na tej konferenci, je Učiteljska tiskarna založila vse vrste novih zvezkov. Šolska upraviteljstva in učitelje zato naprošajo, da opozore trgovce z zvezki, da naročajo le nove vzorce. Našteto je sedem vrst zvezkov: Lepopisnice z napisanimi vzorci (rjav ovitek), lepopisnice brez napi-

46 O enotnosti samoučil in neprilikah. UT 1930/31, (18. 9.), št. 8, str. 2.

47 Raba šolskih zvezkov. UT 1930/31, (18.9.), št. 8, str. 2.

48 Monopol šolskih zvezkov. UT 1930/31, (18.9.), št. 8, str. 2.

49 Pitanje izrade i prodaje šolskih zvezaka. UT 1930/31, (29.10.), št. 14, str. 1-2.

50 Lastna tvornica šolskih zvezkov...UT 1930/31, (21. 5.), št. 41, str. 4.

LASTNA TVORNICA ŠOLSKIH ZVEZKOV
v korist „Učiteljskemu domu“ v Ljubljani in Mariboru

C e n e
konkurenčne!
Zahtevajte
c e n i k l

Zaloga vseh šolskih zvezkov,
beležnic, dnevnikov, skicirk
in podkladkov. — Zvezki za
okroglo pisavo šte. 1, 2, 3.
Notni zvezki. — V vseh zvezkih
je le najfinejši pisalni papir.

UČITELJSKA TISKARNA V LJUBLJANI

Oglas Učiteljske tiskarne v Ljubljani. Učiteljski tovariš, 2. 1. 1931.

sanih (rjav ovitek), lepopisnice z napisanimi vzorci v cirilici (rjav ovitek), okrogla pisava, pisanke in vežbanke (zelen ovitek), vežbanke za računanje (moder ovitek) in risanke (siv ovitek). Za vseh sedem je še podrobno opisana uporaba v posameznih razredih.⁵¹

Zanimivo v tem letniku je tudi obvestilo, da je z odlokom prosvetnega ministra 27. junija 1931 odobrena uporaba šolskih tablic upokojenega profesorja risanja Vojislava Stevanovića. Te tablice so bele in se nanje riše in piše kot na papir. Lahko se uporabljajo tudi pasteli in akvarelne barve. Za pisanje s peresom je treba uporabljati posebno »Črnilo za tablice«. Te tablice je izdelovala tovarna Penkala v Zagrebu, kjer jih učitelji lahko naroče.⁵²

Popotnik o šolskih zvezkih

Popotnik, pedagoški in znanstveni list, v tem obdobju ni imel večjega prispevka o zvezkih. Zvezki so bili omenjeni v poročilih o šolskih razstavah. Tako je Ljudevit Stiasny leta 1901 pisal o šolski razstavi, ki je bila v Parizu leta 1900. Tam so bili razstavljeni »Cahiers« zvezki, v katerih so bile lepopisne, pravopisne, jezikovne, spisne, računske in risanske naloge pa še zemljevidi in izdelki ženskih ročnih del. Pisal je, da

51 Novi zvezki za osnovne šole. UT 1931/32, (6.8.), št. 3, str. 3.

52 Nove šolske tablice. UT 1931/32, (10. 9.), št. 6, str. 3.

so v Franciji »zvezki s križevatimi črtami, kateri so pri nas iz higijeničnih ozirov že več let prepovedani, še vedno v rabi.«⁵³

O razstavi, ki je bila 22. junija 1904 v Krškem, je pisal učitelj Ivan Magerle. O lepopisnicah je napisal, da bi bilo umesno, da se tudi na višji stopnji manjrazrednih šol uvedejo enočrtne lepopisnice. Ob tem je poudaril, da se pri nas rabijo zelo različni zvezki in vpraša: »Zakaj se ne bi zedinili?«⁵⁴ Učitelj Janko Polak je obširno pisal o uporabi tablice v šolah in pojasnjeval, zakaj bi morala iz naših šol oditi v muzej. Za to naj bi bili »zdravstveni oziri, dušeslovni oziri in življenski oziri.«⁵⁵

Sicer pa so bile objavljene krajše novice o zvezkih v rubriki Razgled. Leta 1902 je bilo objavljeno, da bodo uvedeni zvezki na državne stroške, njihova velikost, kvaliteta papirja in lineatura bo uradno določena. Zdaj se namreč v vsakem okraju rabijo drugi zvezki. To so poročali nekateri listi.⁵⁶

Naslednje leto so poročali, da ministrstvo prosvete pripravlja naredbo, da ne bi bilo na pisankah napisov, ampak naj bodo označene samo s številko, napis pa napiše vsak učenec sam. Pisank naj bi bilo šest vrst.⁵⁷ Sledijo še krajše novice o zvezkih v drugih deželah. Tako je najvišje sodišče na Pruskem odločilo, da vsi šolski zvezki pripadajo šoli. Če pa je v zvezkih kaj nepopisanih listov, jih mora učitelj iztrgati in vrniti učencem.⁵⁸

Na Hrvaškem je deželna vlada ukazala, da smejo v hrvaških šolah uporabljati samo take pisanke in risanke, ki jih je izdala vlada. Dobiček od prodaje pa bodo uporabili za ustanavljanje ljudskih šol v siromašnih občinah.⁵⁹ V Morbihanu Da Costa je inšpektor opozarjal, da imajo učenci knjige in zvezke zavite v papir s slikami, ki niso vselej moralne. Učiteljstvo je pozval naj bo pozorno, da se v šolo »ne pritihotapi kaj takega, kar se ne vjema z dobro vzgojo.«⁶⁰

Leta 1910 so opozorili na članek o pisanju v nemški reviji Deutsche Schulpraxis. Opozarja učiteljstvo naj bo pri popravljanju šolskih zvezkov skrbno. Ponekod je pri napakah debela črta, ali celo dve, ob robovih pa velik križ. Naj v zvezkih, tudi najslabših, ne prevladuje rdečilo, ampak naj samo ob robu označi napako.⁶¹

V istem letniku je pisalo o mnenju neke gospe, ki je pisala na uredništvu lista Zeitschrift für Kinderpflege. Po njenem mnenju bi morali pustiti, da vsak učenec zavije svoj zvezek v ovitek po svojem okusu, ne pa da so zdaj vsi ovitki enaki in dolgo-

53 Ljudevit Stiasny: Šolska izložba na svetovni razstavi v Parizu l. 1900. Popotnik (v nadaljevanju P) 1901, str. 14.

54 Ivan Magerle: Razstava učil, pismenih izdelkov učencev in ženskih ročnih del v Krškem. P 1904, str. 247.

55 Janko Polak: Stara navada je železna srajca! P 1909, str. 20-23.

56 Državni šolski zvezki. P 1902, str. 64.

57 Reforma pisnih zvezkov. P 1903, str. 127.

58 Čegavi so popisani zvezkih učencev? P 1904, str. 356.

59 Monopol na šolske zvezke. P 1905, str. 319.

60 Zavoji šolskih knjig in zvezkov. P 1908, str. 319.

61 Pouk v pisanju. P 1910, str. 59.

časni.⁶² V Münchnu so leta 1912 odpravili posebne zvezke za spisne vaje. V Badenu so to storili že leta 1906.⁶³ V letniku 1916 je notica, da so v Švici v Winterthuru začeli izdelovati »zvezke s krepko lineaturo«. Taki zvezki so primerni za slabovidne otroke, ki so pri navadnih zvezkih imeli težave pri pisanju.⁶⁴

Slovenski učitelj o šolskih zvezkih

Slovenski učitelj, ki je pričel izhajati decembra leta 1899, je imel v drugem letniku oglas bivšega učitelja Gašperja Likarja. V Gorici je imel trgovino »Zalogo šolskih in pisarskih potrebščin«, kjer je prodajal »lepopisnice, spisovnice, risanke, peresa in svinčnike.«⁶⁵

Naslednje leto je bila objavljena naslednja notica: » Avstrijsko učno ministrstvo ima namen prodajo šolskih zvezkov državi pridržati. V prihodnje jih bode izdajala le c. kr. zaloga šolskih knjig. Deputacija trgovcev s papirjem je v tej zadevi šla k ministru pl. Hartlnu, da varuje svojo korist. Minister je izjavil, da res namerja zaloga šolskih knjig zvezke izdajati, da pa bode trgovina z zvezki prosta, kakor doslej.«⁶⁶

Leta 1904 pa je objavljena odločba ministra dr. Wilhelma Hartla: » Z ozirom na pogoste tožbe o slabi kakovosti, visokih cenah in neprimerni opravi na ljudskih in meščanskih šolah rabljenih zvezkov sem se odločil sledeče temeljne določbe glede zunanje opreme na ljudskih in meščanskih šolah rabljenih pisank in risank določiti: Za zvezke uporabljeni papir naj ne bo pretenek, temveč trden, dobro poliman, gladek, brez močnega svita, zadostno bel in nekoliko na rumenkasto se spreminjajoč; modrikast papir se ne sme uporabljati za zvezke. Za zvezke za okroglo pisavo (Rundschrift) naj se rabi nekoliko močnejši papir. Tudi risanke in risarski bloki naj se napravljajo iz močnejšega papirja; ta pa ne sme biti pregladek in tudi ne prehrapav in se z radiranjem ne sme preveč obrabiti. Vsak zvezek mora imeti ovitek iz trdnega, temnobarvanega papirja, ki se umaže lahko, ter ne sme imeti nikakih podob ali pa oznanil. Vse pisanke in risanke se morajo trpežno z nitjo sešiti. Uporaba žice za šivanje zvezkov se prepove. Črtani morajo biti zvezki tanko, a vendar vidno in z modro barvo. Prepoveduje se uporaba križastih (kvadriranih) ali z diagonalnimi črtami opremljenih zvezkov in škrilnih tablic. Vsaka pisanka mora imeti dober pivnik, ki bo črnilo res pil, in brez ovitka najmanj osem listov. Z ozirom na te določbe morajo deželne šolske oblasti vzajemno s trgovsko in obrtno zbornico določiti najvišjo ceno za uporabo določenih zvezkov, obenem pa skrbeti, da bo na vsaki šoli zbirka zvezkov, kakoršni se rabijo, da si jih izdelovalci in prodajalci, kakor tudi starši lahko ogledajo. Šolska vodstva so dolžna

62 Barvasti ovitki šolskih zvezkov. P 1910, str. 60.

63 Posebne zvezke...P 1912, str. 316.

64 Posebni zvezki za slabovidne otroke. Popotnik 1916, str. 118.

65 Gašper Likar: Zaloga šolskih in pisarskih potrebščin. Slovenski učitelj (v nadaljevanju SU) 1901, str. 252.

66 Monopol na šolske zvezke. SU 1902, str. 45.

šolski oblasti naznaniti firme, ki ne odgovarjajo predpisanih uzorcem, da se taki zvezki od nadaljne uporabe izločijo.«⁶⁷

Leta 1914 so med novicami pisali o šolski tablici, ki naj bi jo ponekod spet uvedli namesto zvezkov. Ugotovili so, da nanje otroci veliko več in lepše pišejo. V Franciji so namesto zvezkov na vseh ljudskih šolah uvedli skriljnate tablice, v Nemčiji so jih hoteli že opustiti, a so si premislili »ker so tablice prirejene v toliki popolnosti, da vsestransko ustrezajo.« Prispevek se konča z mislijo, da je povrnitev k staremu dostikrat napredek.⁶⁸

Janko Polak, nadučitelj iz Šentvida pri Stični, je v članku *Iz moje beležnice* leta 1921 omenjal zvezke. Vojna je zavrla njihovo izdelovanje, avtor pa meni, da bi morala podjetja, ki se s tem pečajo, takoj ko bodo spet pričela delati, prenehati izdelovati risanke in mesto njih izdelovati zvezke za skiciranje. Taki zvezki bi morali biti veliki 12 cm x 20 cm, imeti 20 do 30 listov belega papirja z ovitkom iz lepenke. Ker pa izdelovanja še dolgo ne bo, je svetoval učencem in učenkam, da si vsak kupi »3-4 pole navadnega konceptnega papirja, ki ga naj zlože tako, da dobi zvezek za skiciranje format osmerke, t j. približno 10 cm x 17 cm. Tudi zahteva po ovoju iz lepenke nas ne bo spravila v zadrego, ker skoro ni hiše, kjer ne bi imeli kake vezane knjige, ki ji odvezamo ovoj brez vsake škode. Tudi tako dobljeni ovoj naj prirežejo učenci in učenke v formatu 10 cm x 17 cm. Končno naj učenci in učenke zvezek sešijejo, razrežejo, vtaknejo v ovoj in zvezek za skiciranje je gotov. Zaradi ličnosti ga naj opremijo s preprosto belo etiketo in na to napiše vsak učenec in vsaka učenka svoje ime, razred in če treba, tudi oddelek.« Če pa si kdo tega ne more izdelati, naj si omisli pol ovoja, da nanj papir, naredi z žebljem tri luknjice in s šivanko poveže v zvezek.⁶⁹

V članku učitelja Rudolfa Horvata o pisanju leta 1927, so pri navodilih za začetnike, omenjeni tudi zvezki. Uporabljajo naj se samo nečrtani zvezki, saj so črte »nekake oporne palice, ki se jih otroci nikoli več znebiti ne morejo.«⁷⁰

Na velikonočnem zborovanju Slomškove družbe leta 1930 so razpravljali o uvedbi tablic. Nekateri vzgojitelji so bili zanje in naštevati prednosti pred zvezki, saj je cenejša in bolj ekonomična. Drugi pa so zagovarjali zvezek, ker tablica ni higienična in večina zborovalcev je bila proti njeni uvedbi. Sprejeli so sklep, naj se vsak učitelj sam odloči ali za tablico ali za zvezek.⁷¹

Za sklep

Vsaka od treh obravnavanih pedagoških revij je imela svoje zapise o šolskih zvezkih. Največ jih je bilo objavljeno v Učiteljskem tovarišu. Prevladujejo poročila o delovanju

67 Pisanke in risanke v šoli. SU 1904, str. 208-209.

68 Šolska tablica. SU 1914, str. 135.

69 Janko Polak: Iz moje beležnice. SU 1921, str. 31-32,

70 Rudolf Horvat: Pisanje v novem duhu. (Predelano po »Kuhlmann, Das Schreiben im neuen Geiste«. SU 1927, str. 98.

71 Velikonočno zborovanje »Slomškove družbe.« SU 1930, str. 94.

Društva za izgradnjo Učiteljskega konvikta, kasneje pa Učiteljske gospodarske poslovalnice. V njih so navedeni trgovci z zvezki, ki so darovali tej ustanovi del dobička od prodanih izdelkov učiteljem. Poleg tega so bili v Učiteljskem tovarišu objavljeni številni oglasi trgovcev, največ iz Ljubljane, nekaj tudi s Štajerske, do prve svetovne vojne pa zlasti oglas tovarne Grubbauer iz Linza. Zvezki so omenjeni tudi v poročilu o razstavi na šoli Sv. Jakoba v Ljubljani leta 1905. V letu 1911 so na štajerskih okrajnih učiteljskih konferencah predavali o šolskih zvezkih, a predavanja niso bila nikjer objavljena. Po prvi svetovni vojni je Učiteljska tiskarna začela izdelovati šolske zvezke in objavljala v zvezi s tem delom številna poročila in oglase. Učitelj Andrej Skulj je leta 1919 napisal obsežen članek o tem, kakšni bi morali biti šolski zvezki, naštel jih je sedem vrst in risanke. Vedno glasnejše pa so bile zahteve po enotnih šolskih zvezkih, kar je sprožilo zlasti v letih 1929/30 in 1930/31 spore z zasebnimi trgovci in v zvezi s tem je bilo nekaj poročil v Učiteljskem tovarišu. Avgusta 1931 je izšel daljši članek o novih šolskih zvezkih, ki jih je izdala Učiteljska tiskarna v dogovoru z ministrstvom za prosveto v Beogradu.

Najmanj prispevkov o zvezkih ima v tem obdobju pedagoška revija Popotnik. Zvezki so omenjeni kot razstavno gradivo na razstavah, ki sta bili leta 1900 v Parizu in 22. junija 1904 v Krškem. V krajših novicah je bilo v letih 1902 in 1903 omenjeno, da vlada pripravlja odlok o uvedbi državnih zvezkov, katerih velikost, kvaliteta papirja in lineatura bo uradno določena. Na pisankah ne bo več napisov, ampak bodo označene le s številko. Navajali so tudi članke o zvezkih iz nemških pedagoških časopisov in novice o zvezkih iz Hrvaške, Prusije in Švice.

Slovenski učitelj je prav tako leta 1902 omenjal, da je avstrijsko učno ministrstvo določilo, da zvezke izdeluje le založba šolskih knjig, vendar pa bo trgovina z zvezki še vedno prosta.

Leta 1904 je podrobno predstavljena zahteva ministrstva, da morajo imeti šolski zvezki kvalitetni papir, ovitke v temni barvi in brez ilustracij.

V listu so večkrat omenjene tudi šolske tablice, ki so jih ponekod še vedno uporabljali. Še leta 1930 so o tem razpravljali na zborovanju Slomškove zveze. Zanimiv je tudi prispevek učitelja Janka Polaka iz leta 1921, ki učencem svetuje, kako naj si sami izdelajo zvezke za skiciranje.

Viri

Slovenski učitelj 1899-1944
Učiteljski tovariš 1900-1930
Popotnik 1900-1930